پەیامی کافکا ١

نووسینی :صادق هیدایەت
وەرگێران و کورت کردنەوەی
هـیـمدادی حوسین

ئەو نووسەرانەی کە بۆ یەکەمجار رێگاو بیرو بابەتێکی تازە دێننە مەیدانەوە ، دەگمەنن ، بە تایبەتی مانایەکی تازە بۆ ژیان لەگەڵ خۆیان بێننە ئاراوە ، کە بەر لەخۆیان بوونی نەبووبێ – کافکا بە یەکێك لە هونەرمەندترین نووسەرانی ئەو دەستەیە دەژمێردرێ .

خوێنەرێك کە لەگەڵ دنیای کافکا سەروکار پەیدا دەکا ، لەکاتێکدا وورد و خاش بووەو بەرەولای دەچێ : کە لە دەرگای دنیایەکەی دەچێتە ژوورەوە ، کارتێکردنی ئەو بەسە رژیانی خۆیەوە دەبینێ و پەی بەوە دەبات ، کە دنیا ئەوەندە بن‌بەست نەبووە . کافکا لە دنیایەکەوە بۆمان دەدوێت ، کە تاریك‌و جەنجاڵ خۆی دەنوێنێ ، بە شێوەیەك کە هەر لەسەرەتاوە ناتوانین بە پێودانگەکانی خۆمان ئەو هەڵسەنگێنین . لای ئەو باس باس چی‌یە ؟ ، بێ کۆتایی (لایتناهي) ؟ ، خودا؟ جن‌و پەری!؟ ، نەخێر ، باس باسی ئەوشتانە نی‌یە. بابەتە سادەکانی ژیانی رۆژانەی خۆمانە ، لەگەڵ ئەو خەڵکە ئاسایی‌یە ، لەگەڵ کارمەندانی کارگێری‌یەکان روو بە روو دەبینەوە ، کە هەمان گرفتاری‌و کێشەکانی ئێمەیان هەیە ، بەزمانی ئێمە دەدوێن‌و هەموو شتێ شوێنی ئاسایی خۆی وەردەگرێ ، بەڵام لەناکاو هەستێکی پەشۆکاو یەخەمان دەگرێت ! هەموو ئەو شتانەی لەلامان جددی‌و مەنتقی‌و ئاسایی بوو بە جارێ مانای خۆیان گوم دەکەن ، بەندۆڵی کاتژمێر بەجۆرێکی دی دەکەوێتە کار ، مەوداکان بەپێی ئەندازەگیریی ئێمە دەرناچن ، هەواتێك دەچێ‌و پشوومان تەنگ دەبێ ، ئایە لەبەر ئەوەیە کە ئەو شتانە مەنتقی نین ؟ بە پێچەوانەوە هەموو شتێ بەڵگەو پاژەی خۆی هەیە ، بەڵگەیەکی ئاوەژوو ، مەنتق هەوسارێکی پچراوەو ناتوانێ بەر دەمی بگرێ ، بەڵام نەء ! هی ئەوەیە کە سەیردەکەین ئەو خەڵکە بەگشتی سەریان شۆڕ کردۆتەوە سەر کارەکانیان‌و بەووردی تیایاندا کاردەکەن‌و هاودەردمانن‌و وەك ئێمە بیردەکەنەوە ، هەرچی کارگوزارو پشتیوان هەیە «پووچ» دەنوێنن . مەکینەکانی خۆکار بەدبەختن‌و هەر چەند کارەکانیان جددیترو گرنگتر بێت ، گاڵتەجارانەتر دێنە بەرچاو ، کارەکانی رۆژانەو ئەنجام‌و وەزیفەیان‌و هەموو ئەو شتانەی کە خوومان پێوە گرتووەو لەلامان ئاسایین ، لە ژێر قەڵەمی کافکادا واتای پێکەنین‌دارو پووچ‌و هەندێ جار ترسناك بەخۆیانەوە دەگرن . ئادەمیزاد یەکەو تەنهاو بێ پشت‌و پەنایەو لەسەر زەمینێکی ناسازگاری گومناو دەژی ، کە شوێنی لە دایك‌بوونی خۆی نی‌یە ، ناتوانێ لەگەڵ کەس پێوەندی پەیدا بکاو دڵ بەکەسەوە ببەستێ . خۆی دەزانێ ، چونکە هەر لە نیگاو کوڵمی‌یەوە دیارە ، وەك ئاشکرایە کافکا تا ئەم دوایيە لە ئەوروپادا ناوی نەبوو ، چونکێ وەرگێرانی بەرهەمەکانی بەر لەجەنگ گرنگی‌یەکی ئەوتۆی پێ‌نەدرابوو کەسێ لەبارەیەوە نەدەدوا ، بەڵام دوای چوار ساڵ خامۆشی ، کاریگەری‌یەکی وای‌بوو بەیەکجار ناوبانگی‌یەکی جیهانی وەدەست هێنا ، کافکا کێ‌یە ؟ لە کوێوە هاتووە ؟ ئەم فیکرەیە سەرچاوەکەی لە کوێوەوەیە ؟ ، کە پەیامی ئەو لەگەڵ ئاوازی دنیای ئێمەدا دەگونجێ‌و هاومەبەستی نزیك لەگەڵ ژیانی ئێستادا نیشان دەدات ؟ دەشێ خوێنەری ئەوروپایی هێشتا دەگەڵ ئەم جۆرە فیکرەیە ئاشنایی نەبووبێ ، چونکە ئەو مانگەشەوە ساردەی ئاسمانی نووسینەکانی کافکای گرتووە ، چریکەی سادەو توێژینەوەکانی کافکا بۆ نیشاندانی شێوانی هەقیقەت (وەك لەبەرچاوە) ئەو گەرانە بێ‌رەحمانەی کە کردوویەتی بۆ ئاشکرا کردنی (واجب الوجود)و نەگەیشتنی بە هیچ‌و ئەو تەمومژەی لە لێکچواندنەکانیدا هێناویەتیەوە هەموو ئەمانە بوون بە هۆی کۆسپ لەرێی ناوبانگ دەرکردنی ، بەڵام کەسانێك کە شارەزای تەواوی دنیاکەمانن ، باوەشیان بۆ کتێبەکانی کافکا کردۆتەوە . لە رابردوودا بەر لەم جەنگەی دوایێ ، خەڵکی هێشتا ئومێدێکی نادیاری‌یان بە ئازادی‌و رێزی مافی مرۆڤ‌و داد هەبوو ، هیشتا ئارەزوومەندانی دیکتاتۆری لە جێگای ئازادی ، کۆیلەیەتی‌و لە جێگای مافی مروڤ بۆمبای ئەتۆم‌و لە جێگای داد بێ‌دادی‌یان گرتبووە بەر . هێشتا کۆمەڵانی خەڵك بەدەست سیاسەتبازان‌و تاڵانکەرانەوە نەگۆرابوون بۆ گیانەوەرو مرۆڤی نیوەگیان . لەبەرئەوە یە کە خەڵك دوای جەنگ هەست بە رەنگدانەوەی دنیایەکی پووچ دەکەن ، کە کافکای بەشێوەیەکی غەمبارانە پەروەردە

کردووه .

بۆ ئەوەی بتوانرێ دەربارەی نووسراوەکانی کافکابڕیارێکی یەکجاری بدرێ ، ناچار دەبێ ئەو زەمانەو ئەو سەرزەمینەی ئەوی لێ پەروەردە بووە ، لەبەرچاوبگیرێ . نووسراوەکانی ئەو بەرهەمی پێش و دوای جەنگی جیهانی (١٩١٤)ەوەن . لەو زەمانە پراگ شارێك بووە لە ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا دەسەڵاتی بووەو چەندان نەژادی جۆراوجۆر تێکەڵ یەکدی ببوون . لەم شارەدا چەندان میللەت و شارستانیەت تووشی یەکتر ببوون و کاریان کردبووە سەریەك . تەنها پراگ توانیویەتی شەخسێکی وەك کافکا پەروەردەبکا . هەڵاتنی کافکا لە دەست خزمەکانی و لەهەمان کاتدا هەڵاتنی لەپراگ و گوستن وای کردبوو زمانی جۆراو جۆر بزانێ .
شبکردنەوەو لێدوان لە کافکا کامڵ نابێ ئەگەر کارتێکردنی دەوروبەرەکەی لەبەر چاو نەگیرێ ، کافکا ناوێکی ئاسایی جوولەکەکانی نیشتەجێی چیکسلۆڤاکیای زەمانی ئیمپراتۆری هامبۆرگ بووە . لە زمانی چێکیدا بە مانای «قەلەرەشی گچکە» دێت و باڵندەی ناوبراو نیشانەی خانەی بازرگانی باوکی کافکا بووە لەپراگ .

فرانتس کافکا لە خێزانێکی چێکی جوولەکە لە ڕێکەوتی ٣ی تەمووزی ١٨٨٣دا هاتۆتە دنیاوە ، کە ماوەیەك بوو تەپڵی کەوتنی ئەورووپا لێدراوەو ئیمپراتۆری ئەتریش بەرەو هەڵوەشانەوە دەچوو . کافکا لەنێوان باوکێکی خوێندەواری ستەمکاری ، کە هەموو وەختێك بە دوای کامەرانی خوێدا دەگەڕاو شانازی پێوە دەکردو کوڕەکەیەشی (کافکا) پێ شێل کردبووو دایکێکی جوولەکەی خەرافاتی و خووشکانی ئاسایی پەروەردە بوو . کافکا حسێبێکی تایبەتی بۆ باوکی دەکرد ، چونکە لێی دەترساو تەواوی دەورەی ژیانی لەسایەی ترسی باوکی یەوە بەسەر برد ، دوای ئەوەی خوێندنی ناوەندی بە زمانی ئەڵمانی تەواوکرد ، ماوەیەك لەئەدەبیات و پزیشکی کاری کرد . پاشان یاسا سەرنجی ڕاکێشاو بەڵکو بەهۆی ئەوەوە بتوانێ نان پەیدا بکات و سەربەستی یەکی شەخسیی لەژیاندا هەبێت . چووە کۆلێجی یاساو لەساڵی ١٩٠٦دا لەپراگ دکتۆرای لەیاسا وەرگرت ، هەر چەندە ئەم بەشەی نەکردە پیشەی ژیانی خۆی ، بەڵام شارەزایی لە یاسا بە چاکی لە نووسینەکانیدا ڕەنگی داوەتەوە ، هەر لەوکاتەدا لەگەڵ ڕۆماننووسی ئایندە (ماکس برود)Max Brod ئاشنایی پەیدا کرد ، ئەگەرچی زەوقی ئەدەبی یان دەگەڵ یەك نەدەگونجا ، بەڵام هەر ئەو کەسە دوایی بووە هاودەم و نووسەری ژیانی ئەو . کافکا لە ١٩٠٨دا بووە کارمەندی کارگێری مسوگەرکردن (ادارة التأمين) ، دوایی بۆ ماوەیەك لە کاگێری نیوە دەوڵەتیی مسوگەرکردنی کۆمەڵایەتی (التأمين الاجتماعي) پراگ لە بەشی کارەسات خەریکی کاربووە . بەڵام ئەم کارە ماندووکەرەی کارگێری هەموو وەختێکی دەبردو هەلی نووسینی بۆ نەدەڕەخساندو کاتکاتێش چونکە نووسین بە مانای ژیانی خۆی دەزانی ، بۆیە بڕیاریدا بەشەو کار بکات و خەو لەخۆی حەرام بکات . بێگومان ئەو چێژێکی زۆری لەو تاقیکردنەوەی خۆی دەبینی ، ئەو دەوروبەرە پیس و بێ نرخ و هەژاری یەی لە دەزگاکانی کارگێری دەیبینی بە شێوەیەکی وورد لە کتێبەکانی دیاری خستوون . پەیوەندی بەو تاقیکردنەوە هەیە ، بۆیە کافکا ناچار بوو بە مێزی کارگێری یەوە وەبنووسێ و لە ماڵە نەفرەتی یەکەی باوکی ژین بەسەر بەرێ . وا دیارە خێزانەکەی و دۆستەکانی کۆمەکیان نەکردووە تا بتوانێ ئەو حەسانەوە دەروونی یەی پێویستی پێ بوو بۆ خۆی برەخسێنێ . ماکس برۆد لەو باوەڕەدایە ، کە کافکا باوەڕی بەسەهیۆنیەت بووە ، بۆیە ئەو حەسانەوە دەروونی یەی بۆ نەرەخساوە . کەچی کافکا لە بیروراکانیدا زۆر زۆر ئەڵمانی بوەو بە ئەڵمانی مایەوە لەوەی سەهیۆنی بێ . نووسینەکانی لەسەر ڕێ و شوێنی ئەدەبیاتی ئەڵمانی بوو . لەبارەی ڕووحیشەوە زیاتر لە پاسکال Pascalو سۆن کیرکگارد Soren Kierk Gaared ی فەیلەسووفی دانیمارکی و دیستۆڤسکی Dostoeewskiنزیکتربووە لەوەی لە پێغەمبەرانی جوولەکە نزیك بێت . هەرچەندە برۆد ناچاری کرد تا زمانی عیبری فێربێ و کتێبی (تلموذ) بخوێنێ ، بەڵام کافکا هیچ کاتێ خەڵوەتی خۆی لەدەست نەداوە بۆ ئەوەی لەکۆمەڵگای قەڵپی جوولەکە تێ بگات . لە ساڵی ١٩١١دا لەگەڵ (ماکس برۆد) بۆ ماوەیەکی کورت چوونەتە پاریس ، ساڵی دواتریش چاوی بە ویمار Weimar کەوتووە . ئەو زەمانە زۆرترین بەرهەمی ئەدەبی خۆی خستۆتە ڕوو ، لە شەوێکدا چیرۆکی «بڕوا»ی نووسیبووە . دوایی ڕۆمانی (ئەمریکا)ی بە دەستەوە گرتووەو چیرۆکی گەورەی (داوەشان) کۆتایی پێ هێناوە . هەروەها سەرەڕای ئەوەش لەگەڵ کیژە ئەڵمانی F.B خۆشەویستی لەنێوانیادا دروست بووە ، بەڵام مەوزوعی ژن و مێردایەتی ئەمڕۆو سبەینێ پێ کردووەو تا دواجار دوای پێنج ساڵ حەزلێکردن وازی لە دەسگیرانەکەی هێناوە .

ڕۆمانی (داوەری)و (وڵگەی سزا) ی پێش ساڵی ١٩١٤ نووسیوون . لە ساڵی ١٩١٦ دا گۆیا بە هۆی کێشمەکێش و یان ڕیسوایی کە وەك (ماکس برۆد) ئیشارەتی بۆ کردووە ، ماوەیەك ماڵی باوکی بەجێ هێشتووەو لە کۆڵانی «کیمیاگەران»ی پراگ خانوویەکی سەربەخۆی بەکری گرتووەو بە مانگانەیەکی کەم ژیانی بەسەر بردووە . لەوێ نەخۆش کەوتووەو تووشی سیل بووە . لە ساڵی ١٩١٧دا کافکا خوێن ڕشاوەتەوەو چەند ساڵ بوو خۆیشی مۆتەکەی مەرگی هەر لەبەرچاو بوو ، لە ساڵەکانی کۆتایی ژیانیدا

نزیکی بەرلین گۆشەگیری هەڵبژاردووە تا هەلی زۆری دەستکەوێو بکەوێتە سەر نووسینو لەوێشەوە ماوەیەکی کورت ئاشقانی دەگەڵ «دۆرا دیمانت»ی کچە جوولەکەی پۆڵەندی کردووە. ساڵەکانی قاتو قڕیو گرانی دوای جەنگ بەرلین دەگەیەکی دیشی لێدا. خۆراك کەم بوو. نەخۆشی سیل زیادی کردە گەڕایەوە ئەتریشو لە ۳ی حوزەیرانی ۱۹۲۳دا لەتەمەنی ٤١ ساڵی لە ئارامگای سیلدارەکان لەنێزیکی (ڤیەننا) بەشێوەیەکی خەمناکانە دنیای بەجێهێشت.

کافکا لەژیانی خۆیدا تەنیا یەك کتێبی بەچاپ گەیاندو لە پێخەفی مەرگدا هەڵەکانی چاپی کتێبی دووەمی ڕاست دەکردەوە. سێ ساڵ پێش مەرگی. تکای لە ماکس برۆد کردووە. کە گشت دەسنووسەکانی لەکن وی بووەو هەروەها (داوەری)و (کۆشك) و (شوورەی چین) هەموویان بسووتێنێ. خۆیشی بەر لە مەرگ چوار نامیلکەی ئەستووری نووسینەکانی خۆی سووتاندووە. بەڵام برۆد گوێی بەقسەکانی وی نەداوە. کافکا جگە لە چەند تێکستێکی. کە بەڕای خۆی تەواو کامڵن. هەموو بەرهەمەکانی دی خۆی بەخراپ زانیوەو گوتویەتی لە دوای خۆم جگە لە خامۆشی هیچی دی نابەخشن ....

ئەم نووسەرە پێویستی بە نوێنەرێك نەبوو بۆ ئەوەی دوای مەرگی خۆی ناوبانگ وەربگرێ، بۆیەوەسیەتێکی وای نەکرد.. لە گۆشەگیرییەکی تەواو دەژیاو ئەوەی فەرامۆش کرد بوو خوێنەر بۆ خۆی پەیدا بکا. ڕەنگە کافکا ئارەزووی کردبێ وەك ڕەمزێك لەچاوی ئەغیار بە پەنهانی بمێنێتەوەو بەشێوەیەکی نهێنی ئامێز بێو دەرنەکەوێ. بەڵام ئەو پەردە پۆشی‌یە بووە هۆی شانازی کردنی ...

ئەو نووسراوانەی لە کافکا جێماون، سێ ڕۆمانی درێژن:
(داوەری) و (کۆشك) و (ئەمریکا) و کۆمەڵێ کورتە چیرۆكو مەتەڵو گوتەی کورتو یادداشتی ڕۆژانەی کەسیو ئەندێشەی بڵاوو چەند وتارێکی ڕەخنەییو چەند نامەیەکن. بەڵام نووسراوە ئەدەبی‌یەکانی زیاتر بە ناتەواوی ماونەتەوە. سەربردەی ژیانی کافکاش لە لایەن (ماکس برۆد) ەوە نووسراوەتەوە چەند پارچە نووسینێکیش لەسەر ژیانی کافکا بەقەڵەمەکانی F. Feigl و دڵبەرەکەی دۆرادیمانتو کەسانی ترەوە نووسراوەتەوە، وا دێتە بەر چاو. کە کافکا تەنیا لەگەڵ چەند کەسێك. کە بەپەنجەکانی دەست دەژمێردرێن، لە نووسەرانو فەیلەسووفان تێکەولێکەی هەبووە.

شارەزایەکی زۆری لەئەدەبیاتی زەمانی خۆی نەبووە. لەوانەیە ئەم بلیمەتی‌یەی لەئەنجامی تۆژینەوەو خوێندنی تێکستی عیبری (تلمود) ەوە بووبێ. بەڵام خوێندنەوەی ئەم تێکستە هیچ لەبیرو باوەڕەکانی نەگۆڕی کافکا لە بەرامبەر زۆر لە نووسەرە ناسراوەکانی ئەڵمانو ئەتریش وای پێشان داوە کەهیچ پێوەندی‌یەکی لەگەڵیاندا نەبووە لەنێوان نووسەرەکانی سەردەمی خۆیدا لەگەڵ ڕۆدلف کاسنەر R. Kassner و هۆفمانشتاڵ Von Hofmannstahl و هانس کارۆسا H. Carossaو هێرمان هەسە H. Hesse و نۆت هامسۆن Hamsn rchkjs mdjcl Kunt Hamsun فرانتی ویرڤل F. Werfel ویلهێلم شیڤەر W. Schaferو تۆماس مان T. Mann پەیوەندی هەبووە. بێگومان چیرۆکنووسانی ئەڵمانی‌وەك ئشتەرم Stormو کلایست Kleistو هێبل H. Heble لو فۆنتانە Fontaneو ئەشتیڤەر Stifter و هەروەها گۆگۆل Gogolبە تەواوی لەڕێگەو زمانی نووسینی ئەو بەشداریان کردووە. کافکا بە ووردی نووسراوەکانی گۆتەو تەوراتو ئۆپانیشادرایشی خوێندۆتەوە. بەڵام کارتێکردنی گۆستاڤ فلۆبێر G. Flaubertو (کیرك‌گارد) لە شەخسیەتی ئەو زیاتر لەخەڵقانی دی بەرچاو دەکەوێ. خۆیشی ستایشی مەعنەوی (گۆتە)و (فلۆبێر)ی کردووە. هەروەها جیاوازی فلۆبێرو کافکاش لەوەدایە. کە فلوبێر دەیویست کتێبێك دەربارەی بابەتی پووچی بنووسێ. کەچی کافکا دەیەویست ژیان بە پووچ پێشان بدات. (فلۆبێر) نووسیویەتی:
«هەموو شتێ دەزانم بەڵام باوەڕم بەهیچیان نی‌یە». کافکایش زانای سروشتو خووو ئاکارە. بەڵام دەترسا لەوەی بەشتێ باوەڕ بکا. کافکا وەك مشکە کوێرە بە شاری پراگ‌ەوە نووسابوو. ئەوی‌ی بە پەناگەی خۆی دەزانیو لەهەمان کاتدا لێیشی بێزاربوو. کاتێ دەست بەتاڵی خۆی بەنووسینو مەلەوانیو بەلەم ئاژوانو باغەوانیو دارتاسی‌یەوە بەسەر دەبرد.

° ° ° °

سەیر لەوەدایە بە هەمان شێوە کە زەمەن تێدەپەڕێ سیمای کافکایش بە هێزتر دێتە بەرچاو. ئەشێ بە ڕێگەی شیکردنەوەی دەروونی ئەو بتواندرێ تا ڕادەیەك پەی بە ژیانی دەروونی ئەو ببردرێ. بەڵام نامۆیی خوورەوشتی هەر بە شاراوەیی دەمێنێتەوە. سێ بابەت چارەنووسی کافکایان دەست نیشان کردووە:

دژایەتی باوکو لەئەنجامی ئەو دژایەتی‌یەش دژایەتی کردنی کۆمەڵگای جوولەکە (یەهوودی)، ژیانێکی ناخۆشو سادە. لەوێ کە باوکی بە نوێنەری یاساو کۆمەڵگاکە دەزانی.

بۆ تێگەیشتنی خوداوەند کەوتبووە گەڕانی شەخسی‌ی خۆی. بەڵام بە دەستی بەتاڵ دەگەڕایەوە. بۆ ئەوەی جدیەت لەگەڵ تەنیایی‌یەکەدا ڕابهێنێ، وەك (کیرگ‌گارد) دەسگیرانەکەی خۆی دوا دەخستو تا وازی

لێهێناو چاوپۆشی ی لەژن و مێردایەتی کرد . بەڵام لەوکاتە دەردی بێدەرمانی سیل وەدەرکەوت و ئەم نەخۆشی یە تا سەرەمەرگ ئەشکەنجەی تەنیایی بۆنایەوە . ئەو نموونەیەش بەسە بۆ ئەوەی چاکی و خراپی ئەومان بۆ دەربخات . گومانی تیا نی یە کە کافکا ژینی خۆی لەژێر ترسی فەرمانڕەوایی باوکە ستەمکارەکەی بەسەر بردووەو تا ئاخیری عومری نەیتوانیوە ئەم نێلەتەکان پێبدا . هەڕەشەی بابی بە هەموو دەمێ لەگوێی دەزر نگایەوە : «وەکی ماسی زگت دەدەڕم .» . بەڵام ئەم کابرایە هەرگیز دەستی لە کورە تاقانەکەی بەرز نەکردۆتەوە . کافکا دڵخۆش دەبوو بەوەی بتوانێ خێزانەکەی ڕێك بخات بەڵکو لەو بەندیخانەیەی باوکی ڕزگار بێ . ئەم ئارەزووەی ئازادی وەك سەراب لەبەردەمیدا خۆی دەنواند ، بەڵام هەمیشە دەخزایە نێو گێژەو کێشمەکێش لەگەڵ دەسگیرانەکەی و لێی دوور دەکەوتەوەو لێی نێزیك دەبۆوە ، تا دواجار چارەنووسی غەمبارانەی کەسێکی هەڵبژارد ، کەتەنیایی بۆ خۆی هەڵبژاردبێ ، نەك لەبەر ئەوەی لەگەڵ ئەندامانی خێزانەکەی ڕێ نەدەکەوت ، بەڵکو لەبەر ئەوەی ژیانی بەهیچ دادەنا .

ئەو نامەیەی کە کافکا بۆ باوکی نووسیووەو (ماکس برۆد) چەند بەشێکی لێ بڵاوکردۆتەوە ، تا ئەندازەیەك بنچینەی کێشمەکێشی ئەو لەگەڵ باوکیدا ڕوون دەکاتەوەو هۆی گەڕانی بە دوای نەریتی باوکە جوولەکەکەی ئاشکرا دەکات

باوکی سوور بووە لەسەر ئەوەی کە وەحدانیەت(یەکانە) رووخساری ڕاستەقینەی جوولەکایەتی یە (یەهوودیەتە) . ئەم بانگەوازە کۆمەڵی مەسەلە دێنێتە ئاراوە .

برواهێنان و پێشوازی کردنی ئەو مەسەلانەش بە لای کافکاوە نا پەسەند بووە . ماڵی باوکی بە ڕای کورەکەی جێی گومان بووو خۆی لەژێر کۆمەڵێ کۆت و بەنددا دەدیتەوە . (کیرك گارد) گوتویەتی : «من زۆر قەرزار باری ئەو کەسەم منی هێناوەتە وجود .» ، کافکایش لەم ڕووەوە خۆی نەبەرامبەر باوکی بە بەدکار دەزانێ . لە نامەیەکدا ، کە بۆ باوکی نووسیووە ئەوە دێنێتەوە یاد : «ئەوەی نووسیم پەیوەندی بەتۆوە هەیە ، ئەو گلەییانەن ، کە نەمدەتوانی لەلات وەدەریانخەم ، دڵپری خۆم وا بە نووسینەکانم دەرکرد .» ، پاشان درێژەی پێ دەدا :

«ئەو شوێنەی تێیدا دەژیم ، تووشی دوودڵی و ڕاڕایی کردووم و بەجارێ تێکی هاڕیوم . هەرچەندە ناچار بووم بچمە شوێنێکی دیکەوە ، بەڵام هەوڵێکی بێ سوود بوو ، چونکە هیچم بە دەستەوە نەماوە .» ، دەربارەی بیرو ڕای باوکیشی نووسیویەتی :

«هەتا لە گەنجیەتیشدا ، تێناگەم تۆ بۆچی سەرزەنشتی منت دەکرد ، کە دەبێ سەر بۆ ئەو یەهیوودیەتی یە پووچە دابنەوێنم کە تۆ پێیەوە بەند بوویت . (دەتووت بۆ خواپەرستی یە) ، ئەوەندەی من لێی تێگەیشتبم ئەم یەهیوودیەتە لەڕاستیدا شتێکی ناچیزو گاڵتەیەو لەگاڵتەش بێنرخترە .» ماکس لەژێر سەری دەخوێنێ و دەیەوێ دووبارە ڕێنوێنی بکاتەوە بۆ ئەوەی باوەڕی بە یەهیوودیەت هەبێ ، بەڵام هیچ سوودی نابێ . کافکا بە هاورێکەی دەڵێ : «من چیم بەجوولەکان دەچێت ؟» . لە ئەنجوومەنی ئاهەنگی ئایینی جوولەکان دێنە دەرەوە کافکا بە توانجەوە دەڵێ :

«ئەگەر ڕاستیت دەوێ وەك ئەوە وا بوو لەنێو ڕەشە کێوی یە ئەفریقی یەکاندا بووبین . ئەو شتە پڕوپووچە بێنرخانە چی بوون !» ...

لە یادداشتی شەخسی خۆیدا نووسیویەتی : «نەك تەنها کەسانی وەك کیرك گارد نەیانتوانی دەستی ماندووی مەسیحیەت ئاشنای ژیانم بکەن ، بەڵکو پەیڕەویکەرانی سەهیۆنیەتیش چ لە بەرایێداو چ لەدوایێدا نەیانتونی ئارەزووی ئیسرائیل لە مێشکمدا بچەسپێنن .»

هەر وەك کافکا خۆی وەدەری خستووە زیاتر بیرکردنەوەی لە (کیرك گارد)ەوە نزیکتر بووە ، کەچی جیاوازی یەکی زۆر لەنێوان کیرك گاردو کافکادا بەرچاو دەکەوێ . بۆ نموونە ، ئەگەرچی خودای کیرك گارد دڵرەقە بەڵام لە هەمان کاتدا میهرەبان و بەخشندەیە ، کەچی خودای کافکا هەر وەك لە نووسینەکانیدا بەرچاو دەکەوێ ، ترسناك و هەڕەشەکەرە ، لەسەر یاسا دەڕواو بەکاری ئاگادار کردنەوەو سزادان و بەخشندەیی هەڵدەستێ . هەتا (یهوذا)ی تەوراتیش بەم شێوەیە نی یە ، هەر چەندە دڵرەقیشەو ڕق و کینەی هەیە ، بەڵام جاری وا هەیە سەد گوناهبار بۆ خاتری یەکێ دەبەخشێ ...

* * *

دوو شت کافکایان لەشوێن خۆی دەرکردووە : یەکیان ئەوەیە ، کە ئەگەرچی خوێنی جوولەکەی بووە ، بەڵام لە کۆمەڵگای جوولەکان ڕایکردووەو ئەوەی تریان ئەوەیە ، کە نەخۆش بووەو جوداییەکە بۆتە دووقات بۆی ....

کافکا لە تاقیکردنەوە دەروونی یەکانی خۆیدا گەیشتە ئەوەی : کە بێبەشە ، شتێکی کەمە ، لەگەڵ خەڵك ڕێك ناکەوێ ، حەقیقەتی لەبەر چاو وونە ، دوولایەنی (الازدواجية) لە گۆڕێیە ، مرۆڤ دەگەڵ خۆیدا بێگانەیە ، لەنێوان بنیادەم و جیهانی بەهەشتدا گێژاوی بۆ دروست دەبێ ، هەموو شتێ کۆسپێکی دێتەرێ ، مەبەستی کافکا چی یە ؟ دنیایەکی دی؟ نەخێر ، ئەو هەر ئەو دنیایەی دەوێ . حەقیقەتێکی تازەی گەرەك نی یە ،

ئەوەی لە دەوروبەری خۆی دەیبینیٚ حەقیقەت نی‌یە . کافکا هەوڵ دەدا لە کەناری ژین بوەستیٚو هەموو شتیٚ ببینیٚ : سستی ، ناخۆشی ، تەنهایی‌و توانای باوکە خوێندەوارەکەی ، کە دەیەویٚ کورەکەی خوورەوشتی بازرگانانەی هەبیٚ . لەچیرۆکی (لانە)دا کاتیٚ مەترسی دوژمنی نامەرد نزیك دەبێتەوە ، گیانەوەر بیر دەکاتەوە : « .. من وەك منداڵەکان بیرم نەدەکردەوە ، کە نەختێکیش بە ساڵدا چووم بە یاری منداڵانەکانی خۆم بەسەر دەبردو ترسی یاری‌یەکانم هەبوون . هەرچەندە دڵم خەبەری ئەو مەترسی‌یانی‌ی‌دەدا ، بەڵام گوێم پێنەدەدان»

رەنگە مەسەلەکە ترس بیٚ لەبەر دەم لێپرسراوی‌یەکانی ژیان . ئەو هەستی کردووە ، کە ژیانی دەم دەمی‌یە ، شتیٚ دەستی پیٚ نەکردووە تا بەرەو کۆتایی بڕوات . هەر چەندە نووسەر بەدەست کورتی ژیاوە . بەڵام ،

ئەوە لەبەر دەمی‌دا نەبووە بە کۆسپ ، خەڵکی هەموو خۆشیان‌ویستووە ، بەتایبەتی ، بڵاوکەرەوەی کتێبەکانی . کە (ماکس برۆد)یش نامەکانی کافکای خستەڕوو ، کافکا پاداشتی ئەدەبی پی‌ٚوەرگرت ، جا بۆیە دەبیٚ کۆسپێکی دی هاتبێتە ریٚ کە وای لێکردبیٚ ناکامی بە توندی دەستی لە یەخەی گیرکردبیٚ ، چونکە نووسیویەتی : «نەك هەر تەنها بە هۆی باری کۆمەڵایەتی ، بەڵکو شێوەی هەڵکەوتنی سروشتی‌ی خۆم وا هەڵکەوتووە مرۆڤێکی کەم دوو ، ووردبین‌و کەم تێکەڵاوی خەڵك بم‌و ناکام بێمە دنیاوە . ناتوانم ئەمەش بە بەدبەختی بزانم چونکەترووسکەیەکی ئەو مەبەستەیە کە خۆم گەرەکمە .» .

کافکا هەر لە منداڵی‌یەوە هەستی بە جوادبی‌و ناسازگاری‌و جیاوازی خۆی لەگەل خەڵکدا کردوە: «کەس لە خوو رەوشتی تێنەدەگەیشت ئەم بارو دۆخەی تووشی مەحکومیەتی کردبوو، هەتاوای هەست دەکرد بە دۆستەکانیشی ناچی‌ٚی ئەوان هاو دەردی ئەونین. لە یاداشتەکانی‌دا نووسیویەتی: «ئەو خەڵکانەی دەدوێن‌و چاویان دەدرەوشێتەوە، باشە چ شتێك لە هەموان زیاتر تۆ بەوان دەبەستێتەوە، بۆ نموونە تۆش وەك ئەوان دڵت هەیە، رەنگە بۆ ئەوە بیٚ تا لەگەڵ ئەوان رێکبکەوی؟ بەڵام تۆ لەگەڵ ئەوان رێك ناکەوی، بۆیە وا ئەم پرسیارەش لەلای تۆ سەرهەڵدەدات.»، کە تەواو بیردەکاتەوە ئەمجار بەرەو خلوەتەکەی خۆی دەگەڕێتەوەو تەنیایی بۆ هەڵدەبژێرێتەوە .

سەیر نی‌یە ، کە هەر جاریٚ کێشمەکێش لەنیوان خۆمان‌و دنیای کافکادا بەرپا بیٚ هەست بە تاوانێکی گەورە بکەین . تاوان نەك گوناه ، چونکە کافکاو قارەمانەکانی خۆیان بە گوناهبار نازانن . کافکا بە هیچ شێوەیەك گوناه ناناسی‌ٚو پەی دەرپەی چەندان پرسیاری غەمبارانەی جاویدانیی مرۆڤ دەخاتە ڕوو : بۆ کویٚ دەڕۆین ، لەژێر کارتێکردنی چ هۆیەکین . یاسا کامەیە؟ بیری ئەو پەیوەستەی نێوان دوو تەوەری گۆشەگیری‌و یاسایە . بەڵام لەنێوان هەردووکیان‌دا دێت‌و دەچی‌ٚو خۆی بە هیچیانەوە نابەستێتەوە – گۆیا مرۆڤ گەمەی دەستی هێزێکە کە زۆربەی کات لە هەڵوەشانەوەکەی چاو دەپۆشیٚ ، ئەویش بە هۆی ئەوەوەیە کە بچوکترین هەستی پشکنینی نی‌یە کە دەتوانریٚ لە کۆمەڵگا بە چاکی بدۆزرێتەوە . ئایا وا دەرناکەویٚ کە نووسراوەکانی چالاکی‌یەکە بۆ لە ناوبردنی ناکامی‌یەکانی ژیان؟ ئەو دنیایەی کافکا پێشانی داوە دنیایەکی ووردەو لە گۆشەکانی ڕووحی مرۆڤ دەکۆڵێتەوەو وەك مۆتەکە تێدەپەڕیٚ ، مرۆڤ کاتیٚ خۆی بەکاری پووچ‌و بی‌ٚمانا بەسەر دەباو تی‌ٚدەکۆشیٚ لەژێر باری ئەو گوناهانەی کە پشتی چەماندۆتەوە شانی خاڵی بکات‌و لەتەنیایی‌و نائومێدی بن‌بەست دەست‌و پیٚ دەکوتیٚ ، بی‌ٚگومان ئەم جۆرە دنیایەش دنیای زۆر لەهاودەمانی ئێمەیەو هەر وەها ڕوون کردنەوەی ژیانی خۆیشیەتی .

کافکا بەرامبەر بەخۆی وەفادارە ، ئەوەی نووسیویەتی لەدەردو ئەشکەنجەی گیانی‌و مەعنەوی خۆی هەڵیهێنجاوەو بەشێوەیەکی گەشبینی‌و مەنتقی‌و شلك‌و بیٚ بەزەییانە وەدەری‌خستوون‌و ترس‌و سام دەخاتە دڵی خوێنەرەوە .

قارەمانەکانی بەقەد ڕووخساری خۆیان‌و نایەویٚ بیانشارێتەوەو بە پیتی یەکەمی ناوەکەی خۆیشیان دەیانخاتە ڕوو ، وەك : جۆزیف ك ... ناوی تەواوی نی‌یەو تەنها سێبەرێکی ئەوەو وادێتە بەر دیدە کە ك ... نەیادگاری هەیەو نە ئایندە ، بەشێکی گیانی ئەو ناوەیان قرتاندووەو هەڵیانگرتووە

ژنەکان ڕووخسارو ناوی دەسگیرانەکەی ئەویان هەڵگرتووەو دەوروبەرەکەی هەر هەمووی لە ڕۆمانەکانیدا بەرچاو دەکەون .

لەڕۆمانی (داوەری)و (کۆشك)دا خشڵەکانی ژیانی ڕۆژانەی کافکا دەدۆزرێتەوە . هەروەها ئارەزووی ئەو کارانەمان بۆ دەردەکەوێت کە کردوونی تا بتوانێت

دەسکەوتی ماددی‌و زەمەنیی زیاتری دەسکەوێت . بەڵام چۆن لەگەڵ دژواری‌یەکاندا ڕوو بە ڕوو بۆتەوە ، هەروەها دەزگا شڕوشەڕێوو گاڵتە ئامێزەکانی دەوڵەتی وەدەرخستووە ، وەك پشت‌گویٚ خستن‌و ڕۆیشتنی کار بەسستی‌و نارێکی‌و پیسی دەفتەرەکان‌و لەکۆڵ‌خۆکردنەوەو توانای سەرۆکی فەرمانگەکان ، هەر هەموو ئەمانە بە چاکی لەم کتێبانەیدا رەنگی

داوەتەوە .

ئەوانە چەند راستی‌یەکن کافکا بە ئازارەوە هەستی پی‌کردوونو وەدەرێخستوون . بە خستنە رووی ئەم شتانە وا دەردەکەوێ . کە توانیویەتی خۆی رزگار بکاتو لەژێر نیری خێزانو کۆمەڵگای جوولەکەو زەمینو نەژادی خۆیبێتەدەرەوە . بە دایکی دە گووت : «من هەمووتان بە بێگانە دەزانم .» بەڵام ئەوەندەی لەژیان مایەوە بۆ شتە لەدەست چووەکانی گوزەرانی کرد . «بە بێ نەوەکانی . بە بێ خاوخێزانو بە بێ‌ئەو شوێنەی لێی لە دایك بوو .» . دەیویست دووبارە ئەم شتانە بەدەست بێنێتەوە . تا بتوانێ وەك خەڵکی دی بژی . بەڵام ئارەزووەکانی نەهاتنە دی . تیژبینیو ووردبینی بیری ئەو بووە کۆسپێك لە رێگەی ئەوەی بتوانێ گرێ‌ی دەروونی خۆی لای خەڵك بکاتەوە .

کافکا یەکەمین کەسە باسی نەگبەتی مرۆڤ لە دنیایەکی بێ‌خودا بکات . دنیایەکی پووچی وا . کە دوایەکەی کەس نی‌یە پشتگیریت لێ‌بکات . ئەگەر بەهێزی خۆت بتوانی چارەنووسی خۆت دەست نیشان بکەیت . چونکە شیرازەی گشت نەریتەباوەکان لەیەك‌پچراونو بۆ ئەوەی دووبارە بێنەوە ئاراوە . دەبێ بناغەکەیان بە پێ‌ی بنەماو بزوێنەری ترەوە دابرێژرێنەوە . کافکا بۆ درێژە پێدانی تاقیکردنەوەکانی خۆی گۆشەگیری هەڵبژاردووەو ئیدی هەتاوی گەرەك نەبووە . لە یادداشتەکانی‌دا نووسیوویەتی : «زۆربەی کات دەبێ بە تەنی‌بم . ئەو بەختیاری‌یەی دەستم دەکەوێ لە دەوڵەتی تەنیایی‌یەوە دەستم دەکەوێ .» لە هەراو هۆریاو جەنجاڵی هەڵاتووە . چونکە بەمە دەکەوتە تێو ژیانەوە . لە ساڵی ۱۹۱۳دا نووسیوویەتی : «لەم ساڵانەی دوایی‌دا رۆژێ بیست قسەم لەگەڵ دایکم نەکردووە و لەگەڵ باوکیشم تەنها سڵاوم لێکردووە . لەگەڵ خوشکەکانمو زاواکانم بێ ئەوەی هیچیش لەنێوانماندا هەبێت هیچ قسەم لەگەڵ نەکردوون» . دوای ئەوە هەتا نەیویستووە (دکتۆر برۆد)ی برادەریشی ببینێ‌و خۆی لێ‌شاردۆتەوەو لەگەڵ کەس قسەی نەکردووە . چونکە هەر بە ئەنقەست ویستوویەتی هەموویان بکاتە دوژمنی خۆی‌و هەموو هێزێکیشی لەپێناو مەبەستەکەی بەکار بەرێ : «من شێتانە پردەکان هەموو تێك دەشکێنم ! هەموویان لە خۆم دەکەمە دوژمنو لەگەڵ کەسیش قسە ناکەم .»

ئاکاری ئەو خۆراگری بووە لەبەر دەم نووسینو ئومیدەوە : «ئاسمان لاڵە . ئاژاوە بۆ کەرەکان دەنێتەوە .»

ژیانی ئەمری‌ی بە دەست کەس ناکەوێ . ژینی سەرزەمین (بیابانێکی مەعنەوی)یە . کە لەوێ «لاشەی کاروانی رۆژانی رابردووو داهاتوو» بەسەر یەکدا کۆمەڵ دەکرێن : « دەبێ سەری پڕ لە کینەو بێزاری بەسەرسنگدا شۆڕ کەینەوەو ووریای خۆمان بین کەس بینە قاقامان نەگرێت .»

هەروا بەرستەیەك دنیای رابردووی خۆی رەت دەکاتەوەو دەڵێ : «من سەرکەوتووانە نەفی زەمانەم لەگەڵ خۆمدا گونجاند .» . لەم رووەوە کافکا تێکۆشاوە گیانی وتەکانی خۆی بە دەنگێکی تازەو ترسناکەوە دەربخات . بە دەنگێکی ئاوارە ، کە دەنگی دیارو لەبەر چاوی ئەمرۆکەمانە ...

* * *

هەروەها لایەنێکی دی هەیە سەرنج رادەکێشێ . ئەویش ئەوەیە . کە هەر سێ رۆمانی کافکا (داوەری)و (کۆشك) و (ئەمریکا)و زۆر لە چیرۆکەکانی بە ناتەواوی ماونەتەوە . ئەم دیاردەیەش هەڵبەتە بەهۆی تەمبەڵی‌و پشت گوێ‌خستن یان بە هۆی ناتوانایی نووسەرەکەوە نەبووە . پسپۆرێکی دەروونناسی ئەم شتە وا شی‌دەکاتەوە ، کە بێ‌شك بەهۆی کاری سێکسی‌یەوە بووەو دەیبەستێتەوە بەوەی کە کافکا ئارەزووی ژنهێنانی هەبووەو نەیتوانیوە کار بکات : لەگشت نووسینەکانی‌دا بابەتی شکستو ناکامی پەروەردە کردووەو وەك پەیامبەرێك بە شێوەی جیا جیا بەرگری لێکردوون ، بەڵام کافکا ئەزموونەکانی خۆی درێژە پێدەدانو بەهۆی نووسینەکانیەوە رایدەگەیاندن . چونکە خۆی نووسیوویەتی : «لەبەر تەمبەڵی‌و نیازپیسی‌و بێ تاقەتی نی‌یە کە لەشتێکدا چ لە ژیانی خێزانداریەتی‌و چ لەژنهێنانو چ لەکارو ئەدەبیات‌دا روو بەر رووی شکستو غەیری شکست دەبمەوە . بەڵکو بەهۆی نەبوونی‌زەمینو هەواو یاساوەیە ، کاری منیش هێنانەکایەی ئەمانەیە ... ئەمانە بەکاری سەرەکی خۆم دەزانم .»

بەم شێوەیە دەردەکەوێ کە کافکا هەر لەسەر نەخشەکەی خۆی دەروا ، قارەمانەکانی وەکو خۆی لە دنیایەکی ناسازگاردا دەژین ، کە پڕە لەمەترسی‌و مۆتەکەو بارو دۆخی خۆیان لەم‌د نیا پووچە بە جیادەنوێننو بە ئەنجامێکی ترسناك دەگەن ، کە بن‌بەستەو دەرباز بوونی تیا نی‌یە . خاڵێکی دیکە هەیە ئەویش ئەوەیە ، کە دەتوانرێ (داوەری)و (داوەشان) بەم چاوەشەوە سەیر بکرێنو راڤە بکرێن ، کە بە هۆی هەستکردن بە ناخۆشی‌و دەردەکەی خۆی بێ دەرمان بینیوەو سەیری کردووە دەوروبەرەکەی لێ‌ی دوورکەوتوونەتەوە ، بۆیە نووسراون ، بەڵام ئەو بەرهەمانەی پێش ئەوەی تووشی نەخۆشی سیل ببێت نووسیووە .

ماکس برۆد نەیزانیوە یاخو نەیگوتوە . کە کافکا نیشانەکانی ئەم نەخۆشی‌یەی لەخۆی هەست پی‌کردووە یان نا؟ ...

* * *

کافکا زۆر خێرا نووسیویەتی . هەندێ جار وەك دیستۆڤسکی چیرۆکێکی لە شەوێکدا تەواوکردووە . لە نووسینەکانیدا زۆر سەرنج وورد بووەو ڕاستگۆییەکی تەواوی نیشان داوە . ئەو نووسیوویەتی . چونکە ویستویەتی پەیامێکی ڕاستەوخۆ بەدەستەوە بدات . نابێ بپرسن کافکا ویستویەتی چی بڵێ . ئەوەی گوتویەتی هەر ئەوەیە کەویستویەتی .

دنیای کافکا دنیای خەونەو بە مۆتەکەو ترسەکانی یەخەی مرۆڤ دەگرن . کەچی لەپڕ کە بەهۆش خۆمان دێینەوە ڕوو بە ڕووی هەراو پووچی‌و گاڵتەجاڕی دنیا بێداری خۆمان دەبینەوە . کە خوومان پێوەگرتووەو بە جدیات وەرمانگرتووەو هەتا هەنووکە بەناوەی حەقیقەت بۆیان کردووین بە قاڵب .

لەهونەردا تەنها ڕووخسار گرنگ نی‌یە . ڕووخسار بەبێ بیرێکی پایەدار ناتوانێ خۆی ڕاگرێ . کارەساتە ئاسایی‌یەکانی ژیان لەژێر نووکی قەڵەمی کافکادا بە شێوەیەکی درامی خۆیان نواندووە . بەسەرهاتەکانی ڕۆمانێك لە چیرۆکێکدا کورت دەکرێتەوە . ڕستەکانی بەهێزن‌و هەندێ جار ئاڵۆز . بەڵام سادەو ئاسایین . کافکا لەژیانی ئاسایی‌و ڕاستی‌یەکانی ژیان هەڵاتووە . لەم ڕووەوە . خۆی حەقایق دێنێتە ئاراوە . نووسینی ئەو مۆتەکەیە هەر وەك خەون خۆی دەنوێنێ . هەروەك خۆی ئیشارەتی بۆ خەوزڕانی شەوێکی خۆی کردووەو دەڵێ : «ڕاستە من دەنووم . بەڵام لەگەڵ ئەو خەونانەی دەیانبینم لەبێنەو بەردەدا دام .» . خوێنەر دەچێتە دنیایەکەوە . کە لەنێوان خەوو بێداری‌دایە . وەلێ هێشتا بە ئاگایەو خۆی دەناسێتەوە . — ئەم دنیایەش بە پووچ‌و خەیاڵاوی‌و گومان لێکراو نایێتە بەرچاو بەڵکو حەقیقەتێکی بە سۆیە. ڕووخسارەکان تێکەڵ بەك دەبن بەڵام پەراگەندە نابن .

گەردوون‌و زەمانە لەشوێن خۆیانن . بەڵام **مەنتقی** کەسەکان‌و تووش بوونیان بەیەکتر جۆرە مەنتقێك‌و تووش بوونێکە تەنها لەجیهانی خەوندا ڕوو دەدات . کافکا بێ ئەوەی بابەتی غەمبارانە یاداواکاری بێ سەرو بن بخاتەڕوو بەری دڵ دەگرێ . هونەرەکەی حەقیقەت دەخاتە لاوە . واتا زیادە ڕەوی لە واقیع بینی دەکاو بەشێوەیەك مەحکومیان دەکات کە لە هونەرەکەی ئەودا ڕادەیەك بۆ جدیات‌و گاڵتە دانەندراوە ...

* *

وەرگێرانی بەرهەمەکانی کافکا کارێکی ئاسان نی‌یە . بەهۆی زمانەکەیەوە . کە هەرچەندە دیاریکراویشە (محدود) بەڵام لەبەر ئەوەی لەسەر ڕێو شوێنی تەواوی کلاسیکی‌یەو ئاواز و کیش‌و ئاڵۆزی‌و گشت ڕێگەکانی دی **کلاسیکیەتی** ڕەچاوکردووە . بۆیە پێویستی بە **خۆماندووکردن** هەیە . لە نووسینەکانی کافکادا هەموو شتێ پەیوەندی‌یەکی مەنێی بە ژیانەوە هەیە . قارەمانەکانی یاواچاکترە **بڵێین** شتەکانی غەیری قارەمانەکانی . هەموو سەرشۆڕو ستەمدیدەن . بێ فیزی کافکا وەك بێ فیزی (مقدس)ەکانی مەسیحە . بەڵام بەپێچەوانەی ئەوان : مەبەستی ئەو لە بێ‌فیزی داماوی‌و **تێکشکاوی**‌ی‌یە بەرامبەر بەخوا . بەڵکو بە پێچەوانەوە بەهۆی (نەفی) مرۆڤ ئێستا ڕوو بە ڕووی ڕق لێ‌بوونەوەی خودا **دەکاتەوەو** ئادەمیزاد **هیچ‌و ناچیز** دەکات . ئەو **قارەمانانەی** لە دنیای ئاژەڵانەوە وەریدەگرێ ناکرێ لەوە زیاتر بچوکترو نزمتریان بکاتەوەو بەم ڕێگەیە دەیەوێ بڵێ . کە ئادەمیزادی ئێستا هیچ نی‌یە . قارەمانە **مرۆڤەکانیشی** بۆنموونە . کارل ڕۆسمان لە ڕۆمانی (ئەمریکا)دا نموونەی مرۆڤی بێ‌فیزە . لە ڕۆمانی (داوەری)دا جۆزێف ك ... بەند دەکرێ‌و لەڕۆمانی (کۆشك)دا ك ... ی‌گەڕیدە وەك ئەوە وایە (کلی لە چاواندا دزی بێ) . هەموو یەك جۆرە سێبەرن . بەڵام چونکە سیماو ئەندامو کێشیان نازانین . بۆیە سوودێکی ئەوتۆیان نی‌یە . بەڵام دەزانین چەند سێبەرێکن‌و مەبەستێکیان هەیەو ئیرادەیان لە بەهێز بوون دایەو جێی خۆیان دەگرت‌و هەڵدەسەنگێندرێن‌و ئەنجامێك بەدەستەوە دەدەن . هەتا نیشانەی بەرایی ناوەکەشیان زیادەیە . چونکە لەو هەرێمە تەوەریانە (قطبی)دا «زۆرمان بە **قەڵەم**ڕەساسێك کە لەسەر ئاوەوە چەسپیوین‌و گومان دەکەین . کەشتێکمان دەسگیر دەبێ . کەچی لەکاتێکدا کە نقووم دەبین خەونی ڕزگابوون دەبینین .»

چۆنە هێشتا ناوێك بۆ خۆمان دابنێین؟ لەم شوێنانەدا هەموو شتێك پاك دەبێتەوە . نووزەی لێ‌دەبڕێ . ڕەنگی زەرد هەڵدەگەڕێ‌و پەیوەست دەبێت بەتیشکێکی خزەوە . وەك بڵێ‌ی : «مرۆڤ لە ناو ئاو سێبەری خۆی بخاتە ژێر پێیەوە .»

هیچ شتێك بوونی نی‌یە . پیتی یەکەمی (ك) یش نیشانەی **نەوبەری** بێ‌فیزی‌و لەخۆبایی نەبوونە . ئیرادەی ڕوو خێنەری کافکا ناتوانرێ لەبەرچاو نەگیرێ . هەموو جارێ کە چاومان بەو دوو نامەیە دەکەوێ . کە تیایاندا وەسیەتی کردووە گشت بەرهەمەکانی بێ ئەوەی بخوێنرێتەوە ئاگریان تێ‌بەردرێ . ئەوەمان بۆ دەردەخات . کە ئارەزووی ئەوەی کردووە بە تەواوی شەخسیەتی خۆی لەناوببات . باوەڕی قایمی بە نەفی‌و پووچی هەموو شتێ هەبووە . بەچاوی هیچ‌و پووچ‌و سووکی لەبەرهەمەکانی

خوێشی ڕوانیوه . نەیویستووه وەك سوفی یەکانی بەشادی و بە ختیاری یەوه قوڵ و باسکی خۆی بکاتەوەو بڵێ :

«دوای ئەوەی ون بووم وەك ئەسپێکی بەغار بە هەشتاوی بەرەو نەبوون رادەکەم» . نەخێر . بەڵکو ئارەزووی شەوی نەمری کردووەو بێئەوەی شوێن پێی ڕێبواری خۆی بەجێ بهێڵێ کە لەسەر چەویش شتێکی نووسیووە حەزی کردووە زوو بیسرێتەوە . چونکێ گچکەترین ڕۆژنەی ئومێدی بە دنیای دوای مەرگ نەبووە ....

* * * * *

لە (وڵگەی سزادا - فی مستوطنة العقاب)دا ، کە یەکێکە لە چیرۆکە دڵگیرەکانی کافکا ، تا رادەیەك لە بەرهەمەکانی ئێدگار ئالان پۆ E . A . Poe دەچێت . بەڵام لەرووی ناوەرۆك و درکە (کنایە)وە کە هێناویەتیەوە جیاوازە . لەم چیرۆکەیدا (دادگا)لە شێوەی ئامێرێکی خۆکاری ئەهریمەنی خۆی نواندووە . کە بە پێی قسەکانی فەرماندە مردووەکە ئازاری لەشی گیراوەکە دەدا . لەبەرامبەر ئەو ئەشکەنجە بێ ئەنجامەی بە بەندکراوەکەی دەدەن . ئەمان ڕێگەی بەرگری یان بۆ خۆیان هەڵبژاردووە و ئاگایشیان لە تاوانی خۆیان نی یەو هەتا ڕوون کردنەوەش بە زمانی بێگانە بۆ جیهانگەڕی تەماشاکەر وەدەردەخەن . ئەم ئامێرە لە داهێنانی فەرماندەی پێشوودەبێ . کەمردووە .

فەرماندەی تازە لەگەڵ بیروڕایەکانی ئەو ڕێك ناکەوێ و پەیرەوەکانی درێژە پێ دەدات . لێرەدا هەرچەندە ئەمە مەحکومیەتێکی تەواوەو یاساو دادگا بە شێوەیەکی میکانیکی هاتۆتە ناوەوە بەڵام ئومێدێکی شاراوە بە گۆڕانی ڕژێم هەر هەیە . لە کاتێکدا ئەم چیرۆکە بڵاو بۆوە (١٩١٩) ڕەنگە هەندێ بە خەیاڵێکی پڕو پووچی پەنگ خواردووی مێشکی نەخۆشێکیان دانابێ ، بەڵام دوایی ئەم خەیاڵە پایەیەکی گرنگی تاقیکردنەوەی لەلایەن کۆمەڵێ کەسانەوە گرتەخۆو پێشبینی یەکی تەواوی ناکەسانەو خوێنخوارانەی دنیای ئێمەی گرتەوە ، چونکە ئەو ڕژێمەی لەسەرەوە ڕازوەتەوە و ئارایشت کراوەو بەناو پشتیوانی لە یاسادەکا ، بووە ڕووخساری ڕۆژانەی زۆر لە بەندکراوەکان . ئەو بابەتەی کە کافکا باسی لێوە کردبوو (جودایی ، جیابوونەوە) بووە بابەتێکی ڕۆژانە . لەم چیرۆکەی کافکا ، ئەو ئەفسەرەی کە کاری خوێن ڕێژی لە ئەستۆ گرتووە ، کە ئامێرەکە لە کار دەکەوێت بەشێوەیەکی سەیرو بە ئومێدەوە گیانی خۆی بەمەرگ دەسپێری و خۆی دەکوژێ . بەڵام ئەمە بەڵگەی ئەوە نی یە کە ڕژێمێکی چاکتر دێتە جێگەی ، چونکە ترس دەخاتە ژێر پێ یەوەو پێشبینی یەکی ترسناکی نوێ دەدا ، ئەویش زیندووبوونەوەی ئەفسەری ڕابردووە .

هێربێرت تۆبەر H . Tauber بۆ ئەوە چووە ، کە داهێنەری ئامێرەکە ، واتا فەرماندە ی پێشوو لە هەمانکاتدا سەربازو دادپرس و ئەندازیارو کیمیاگەر بووە . ئیدیەمی (توانای ڕەها - الطاقة المطلقة) ی ڕەت کردۆتەوە گیرار بۆدین G . Boden لەو باوەڕەدایە ، کە هیچ بیرکردنەوەیەکی نوێ یان ڕێگەیەکی تازە نی یە لە خستنە ڕووی ستەمی فەرماندەی پێشوو (کەناوی نەهێزاوە)و لە ڕووخساری ئەفسەرەکەش نیشانەی (دڵسۆزی پەیمان) بەرچاو ناکەوێت . بەڵکو درکەیەکە بۆ ئەوەی ، کە یاسا سەختەکانی سەردەمە کۆنەکان تەورات ڕژێمی تازەشی چواندووە بە سەردەمی ئێستا (ئینجیل) . ئەم جۆرە دەستەواژانە لە لێکدانەوە شیکردنەوەی بەرهەمی ئەدەبی دەگونجێ هەبێت . بەڵام بەهیچ شێوەیەك ناتوانرێ بە بڕیاری یەکجارەکی بژمێردرێن .

هەرچەندە پەیامی کافکا نائومێدانەو بن بەستەو تیایدا گشت هەوڵ و کۆشێنێك سەری لەبەرددەداو نەبوون (عدم) لەهەموو لایەکەوە هەڕەشە دەکات و پەناگەیەك نی یەو ئاکام هەر دەچێتەوە سەر (پووچ)ی و شوێنی نادۆزرێتەوە ، کە تیایدا پشوو تەنگ نەبێ . بەڵام کافکا ئەم دنیایە قبوڵ ناکات . لە دنیایەك کە هەموو شتێ یەکسان بێت دنیایەکی ئەهریمەنی یەو هەر جارێ دەوروبەرەکەی بەم شێوەیە دەبینێ ماناى وانی یە ئیتر ... دەبێ گیانی بە بەڵا بسپێرێ و خەمی لێ بخوات . بە پێچەوانەوە کافکا ڕقێکی زۆر بەرامبەر بەو پایەی ستەمکاران بەرپا دەکات . ئەو دیو نووسینە سەیرەکانی یەوە بانگێشەکانیان دەداتە دەم بای گاڵتەجاری و ئەو یاساو دادگاو دەزگا ئەشکەنجەبێ بەزەخیانە یانە محکووم دەکات و توانایان لەنێو دەبات و بە مردوویان لە قەڵەم دەدات . ئەم دنیایە لەلای ئەو یە کە لکی ژیان نایەت و قرقەپ کەرە بۆیە بەدوای (زەمین و هەواو یاسا) یەکدا دەگەڕێ تا تیادا ژیانێکی ئابروومەندانە بەسەر بەرێت .

کافکا لەو باوەڕەدایە ، کە ئەم دنیای درۆو تەزویرو گاڵتەجاری یە دەبێ تێك بدرێ و لەسەر ڕووی وێرانەکەی دنیایەکی چاکتر دروست بکرێ . ئەگەر دنیای کافکا بەخەی پووچی گرتووە ئەوە ناگەیەنێ ، کە دەبێ باوەشی بۆبکرێتەوە . بەڵکو شوومە . هەست دەکرێ ، کە کافکا وەڵامێکی هەیە . بەڵام ئەمڕوە لامەی نەداوەتەوە

* * * *

١٩٦٣